

25 juni 1971

Goedenavond, vrienden.

Ik herinner u er aan, dat wij sprekers van deze groep, niet alwetend of onfeilbaar zijn. Ons onderwerp van heden zal van meer actuele aard zijn. Als punt van uitgang hiervoor neem ik:

DE DANS OM HET GOUDEN KALF

Het gouden kalf is het afgodsbeeld waarom de joden dansten, terwijl Mozes een tijd weg is om op de Sinai de Wet te ontvangen. Het is een beeld van Apis, een beeld van vruchtbaarheid. In uw dagen heet het gouden kalf niet meer Apis en heeft ook geen andere werkelijke naam, maar heet welvaart, continue groei van de economie en dergelijke.. Nu mag ik wel als bekend veronderstelle dat eenieder weet, hoezeer de leider van de Joden vertoornd was over hun dans rond het kalf. De leiders van deze dagen zijn wel anders: zij zijn het juist die zichzelf tot de hogepriesters van dit gouden kalf plegen te maken. Laat ons een proberen iets te zeggen over de heersende mentaliteit, de psychologie van de massa, de geestelijke en stoffelijke aspecten van die aanbidding althans enigszins te belichten en te zien, of in de gangbare voorstellingen misschien moeilijkheden verborgen zijn.

Nu kan welvaart niet in geld worden uitgedrukt. In Nederland blijkt men bv. steeds weer een getalsmatige toename van inkomen te verlangen, zonder zich kennelijke veel te bekommeren over een gelijktijdige afname van koopkracht per eenheid. Een ruilmiddel wordt in waarde en betekenis niet bepaald door het aantal waarin het voorkomt, maar slechts door de tegenwaarde die het bij ruiling vertegenwoordigt. Geld is een ruilmiddel en heeft geen eigen intrinsieke waarde van betekenis. Dit betekent dat werkelijke welvaart dan ook niet kan worden uitgedrukt in een getalsmatige toename van inkomen, zij het bij een bepaalde klasse of bij allen. De mens, die blind is voor deze werkelijkheid, neemt echter nog steeds aan dat hij beter af is met f 100.- nu dan met f 10.- in het verleden, ofschoon hij vroeger voor die tien gulden meer kon krijgen dan nu voor honderd. De heersende mentaliteit kan dus wel werkelijkheidsverreemdend genoemd worden. In vele gevallen zien wij ook de psychologie van de massa bepaald worden door een dergelijke vervreemding van de werkelijkheid.

Kentekenend is de neiging tot het stellen van eisen. Bijvoorbeeld: onze voetbalclub kan niet uitkomen met zijn eigen middelen, dus eisen wij hiervoor subsidie; ik studeer en heb geen zin al te hard te werken, dus eis ik studieloon en eventueel aanvullende gaven voor verdere studiejaren. Wanneer een opera, een dierentuin, een bioscoop, een theater ontdekt dat men niet kan bestaan van normale inkomsten, is er altijd wel weer iemand die onmiddellijk voor deze instellingen een subsidie eist. Men schijnt geheel te vergeten dat men dit uiteindelijk zelf op moet brengen, terwijl zeer veel middelen verloren gaan, doordat vele instanties bij een dergelijke maatregel betrokken zullen worden. Wij hebben deze neiging wel eens de 'ship in the sky' filosofie genoemd naar een geloof dat bij bepaalde primitieve volkeren bestaat. Men gelooft daar dat er eens een schip langs de hemel zal zeilen, dat alle schatten, waarnaar men verlangt, zal bevatten. Men hoeft zijn wensen dan maar naar de hemel te roepen en men ontvangt wat men wenst. Maar in vele welvaartstaten is het schip van Staat eerder zinkende, dan dat het vliegt.

Kenmerkend voor de mentaliteit van de massa is wel, dat men veronderstelt, dat men anderen steeds weer zal kunnen verplichten eigen tekorten op te vangen en zo in te springen voor alle fouten en ongerechtvaardigde verlangens, die men koestert. Men gaat in zijn zelfbedrog vaak zover, dat men eerlijk meent dat dit de enige normale toestand zou kunnen zijn onder beschaafde mensen. Een dergelijke benadering van het leven is niet slechts onredelijk, maar heeft ook geestelijk betekenis. Want hier blijkt de mens niet in staat te zijn nog een werkelijk onderscheid te maken tussen eigen verantwoordelijkheden en meer algemene verantwoordelijkheid. De mens vermindert immers voortdurend zijn gevoel van

aansprakelijkheid tegenover het geheel, maar wenst gelijktijdig de verantwoordelijkheid van dit geheel tegenover hemzelf toe te zien nemen. Het is duidelijk dat dit niet werkelijk mogelijk is omdat vele eenlingen gezamenlijk het geheel vormen. Vele zogenaamde welvaartsaspecten zullen dan ook een steeds bitterder bijmaak gaan krijgen. Geestelijk betekent dit alles verwarring en een toenemend onvermogen zich op de werkelijkheid te oriënteren, stoffelijk betekent het grote reeksen van moeilijkheden, waarbij dezen zelfs in de nabije toekomst reeds kenbaar zullen worden.

Zo kun je rond 6 à 7 augustus moeilijkheden verwachten in het verre en zelfs het nabije Oosten. Hier krijgen wij te maken met een groot verzet tegen onder meer de praktijken van machthebbers, zoals men zich bijvoorbeeld in Japan zal richten tegen de praktijken van bepaalde grote firma's. Er zal gelijktijdig een kenbare en snelle toename van geschillen rond India, Pakistan, Laos, Vietnam ontstaan, terwijl ook rassenonlusten in verschillende delen van de wereld onvermijdelijk lijken te zijn. Misschien meent u dat de genoemde ontwikkelingen, die zeker niet het geheel van het gebeuren rond deze tijd omvatten, nogal ver van eigen bed liggen. Men mag echter niet vergeten dat dergelijke ontwikkelingen een invloed hebben die door de gehele wereld kenbaar kan worden. Als wij spreken over uw land, dienen wij te beseffen dat het een klein land is dat sterk gebonden is aan de rest van de wereld. Zo kan men eigen mogelijkheden in die wereld bijvoorbeeld alleen zien vanuit de eigen productie in veredelingsindustrieën. Op het ogenblik dat een dergelijk landje zich wil gaan gedragen alsof het geheel onafhankelijk is van de wereld en de wereldmarkt, blijkt het niet meer in staat zich te handhaven.

Toch blijken er steeds weer, ook in uw land, mensen te zijn die willen doen alsof die invloeden vanuit de verdere wereld niet van belang zijn. Zij stellen eenvoudig: bij onze planning is er niet gerekend op een prijstoename van grondstoffen, dus moeten zij niet toenemen en zo dit toch gebeurt, hoeven wij in dit verband geen enkel offer te brengen. Maar in de praktijk blijken de wisselingen op de wereldmarkt, juist wanneer men op een dergelijke wijze zijn plannen en verlangens voor de onvermijdelijke feiten stelt, te voeren tot grote moeilijkheden voor vele bedrijven en grote bevolkingsgroepen, zoals tussen 20 en 27 augustus wel zal blijken. Want juist in die periode verwacht ik heel wat nieuwtjes en verrassingen op dit gebied.

Wanneer je echter als mens geestelijk bewust wilt leven, moet je uitgaan van hetgeen je bent, niet van wat je zou willen zijn, óf wat de wereld je volgens jou verschuldigd is. Het enige bruikbare punt van uitgang ben je steeds weer zelf. Je moet dan proberen de beste mogelijkheden, die je voor het Ik beseft, waar te maken. Maar je moogt hiervoor niet te veel de steun van anderen vergen en deze zeker niet op dwingende wijze eisen. Voor het ego is het geestelijk niet bepaald gunstig, wanneer het leert om alles te bedelen. Voor het Ik is het nog veel ongunstiger, wanneer het meent terecht van de wereld een ondervangen van de eigen tekortkomingen te mogen eisen. Eerst op jezelf leren vertrouwen, eerst en vooral vanuit jezelf en je besepte mogelijkheden werken is wel een van de belangrijkste dingen die er, geestelijk gezien, voor de mens kunnen bestaan. Ik meen dat de dans om het gouden kalf juist in voornoemde verbanden heel wat moeilijkheden heeft doen ontstaan die niet noodzakelijk waren en ook heel wat onaangename verrassingen in de komende tijd onvermijdelijk zal maken.

Vergeet een ding niet: Wanneer bijvoorbeeld een arbeider gewend is aan een voortdurende getalsmatige uitbreiding van zijn inkomen, zal hij hiervan geen afstand meer willen doen, ook wanneer blijkt dat hij hierdoor anderen schaadt, zodat een vervullen van zijn verlangens zowel economisch als moreel in feite niet meer verantwoord is. Een dergelijke gewoonte geeft aan de economie een zeker momentum, veroorzaakt door de bij velen levende denkbeelden omtrent het recht steeds meer in geld te verdienen en dus ook in goederen steeds meer te kunnen bezitten. Een dergelijke invloed blijft ook actief wanneer in feite de mogelijkheid om aan dergelijke eisen wezenlijk tegemoet te komen reeds lang is weggefallen. Het is duidelijk dat hierdoor steeds meer mensen het slachtoffer gaan worden van deze tendens en iemand zal daarvoor dan wel de zondebok moeten zijn. Want ik heb nog nooit een arbeider horen zeggen:

het gaat slecht in het bedrijfsleven, maar dat is mijn schuld want ik heb te veel gevraagd en te weinig gedaan. Een dergelijk denkbeeld zal bij de meesten niet eens kunnen rijzen, zeker niet wanneer de vermeerdering van inkomen heeft plaats gehad als gevolg van collectieve contracten en dergelijke onpersoonlijke zaken.

Wanneer een bedrijf niet meer in staat is rendabel te werken en geen lonen meer kan blijven uitbetalen, zal men als zondebok degene zoeken die niet in staat is geweest, vaak geheel buiten eigen schuld, soms mede door eigen schuld, de jouw geëiste bedragen te betalen. Zelfs wanneer men innerlijk nog wel gevoelt, dat men zelf toch enigszins mede verantwoordelijk is, zal men de neiging niet kunnen onderdrukken de moeilijkheden die men als gevolg van een dergelijk falen ondervindt, op anderen te wreken. Ik wil niet zeggen, dat dit in Nederland zo, en letterlijk als nu gesteld, voor zal komen. Maar er zullen toch heel wat landen zijn, zelfs nabije landen als bijvoorbeeld W. Duitsland, waar de neiging werkgevers persoonlijk aansprakelijk te stellen voor een falen en desnoods zelfs te lynchen, zeer groot zal zijn. Het zou mij niet verbazen wanneer deze neiging tot enorme rellen aanleiding zou geven.

Ik ben zelf aansprakelijk voor mijzelf, voor mijn eigen prestaties. Ik mag mijn eigen waarde bepalen, maar mag niemand daarbij dan verplichten mijn waardering voor mijzelf als een vaststaande waarde te aanvaarden. Zolang ik van dit standpunt uitga, is het geestelijk en veelal zelfs stoffelijk wel in orde met mij.

De massa heeft echter de laatste halve eeuw een opvoeding gehad die precies in tegengestelde richting werkt. Vroeger zeiden de mensen: 'Wanneer God je kinderen schenkt, zal God je ook de kracht wel geven, voor hen te zorgen'. Tegenwoordig denkt men eerder: wanneer je al zo dom bent geweest eens de pil te vergeten, is er altijd nog het recht op kinderbijslag, om de pil te verzoeten. Waarbij men dus een deel van de verantwoordelijkheid voor het eigen nageslacht wil opleggen aan anderen, of dezen dit nu willen of niet. Mensen mogen voor mij zeggen, dat zij het recht willen hebben hun eigen leven te bepalen. Ik vind dat best en meen zelfs dat dit voor de bewustwording zeer goed is en ook maatschappelijk op de duur grote voordelen zal hebben. Maar aan de andere kant kun je dan niet stellen dat anderen de zaak, zodra het fout gaat, dan maar voor je in orde hebben te te maken. Men heeft de massa steeds weer de illusie voorgehouden - ook nu doet men dit nog, naar ik meen - dat wanneer men maar braaf is en meeloopt met de menigte, alles in orde zal komen van de wieg tot het graf. En wanneer het niet in orde komt, is het nooit je eigen schuld, maar altijd de schuld van anderen. Je bent, zo leert men, als eenvoudig mens alleen maar verplicht tot een zekere gehoorzaamheid - waarmede je overigens niet eens zo heel ver hoeft te gaan -, terwijl al het andere de zaak is van 'de anderen'.

Maar wie zijn die anderen dan wel? Wanneer Mozes de berg afdaald met de tafelen van de wet in de handen, komt hij tot zijn volk niet slechts als iemand die zelf deze wet heeft gekregen en een verbond heeft gesloten. Hij komt als representant van het gehele volk Israël, dat volgens het aloude boek door de Heer zelf zover is gebracht. Wanneer Mozes de afgoderij ziet en de tafelen van de wet verbrijzelt, doet hij hiermede, ongeacht de gerechtvaardigheid van zijn toorn, het volk zowel als zichzelf onrecht. Hij dient immers uit de macht van zijn God ook een voldoende overwicht te bezitten, zonder dat hij naar dergelijke botte demonstraties hoeft te grijpen. Indien hij die macht over anderen niet kan uitoefenen zonder iets te vernielen, is hij eenvoudig de moeite niet waard. Aan de andere kant staat het volk. Het heeft om die wet gevraagd, het heeft met jubel en hosana's zijn leider omhoog zien gaan om de wet te ontvangen. Het heeft er recht op, het heeft hieraan deel, want zonder dit volk zou deze wet er niet zijn geweest, zou Mozes niet de berg beklommen hebben met een dergelijk resultaat.

Bij menige machthebber in deze dagen meen ik een even foute mentaliteit te vinden als bij Mozes. Want dezen zijn geneigd te stellen: gaat het niet volgens mijn zin? Dan gooi ik de zaak erbij neer of gebruik ik alle macht en maak elke andere gedachte eenvoudig kapot. Dit is in deze dagen een mentaliteit die zeker niet alleen bij de officiële heerser bestaat. Er zijn andere mensen die macht hebben en van belang zijn en ook deze zoeken hun eigen inzichten en zin zonder meer

steeds weer door te zetten. Zij redeneren: als ik mijn zin niet krijg, maak ik nog liever alles kapot. Ook zij zijn geheel gewijd aan een dans rond het gouden kalf. Zij doen alles voor de vruchtbaarheid van het kapitaal, de toename van het bezit. Zij willen in hun leven alles bezitten, materieel en geestelijk.

De meeste mensen denken in deze dagen: ik wil alles hebben wat een ander ook heeft. Wat natuurlijk wel een aardige gedachte is. Maar hoe, wanneer je dit zelf niet waar kunt maken? Hoe kun je een denkbeeld waarmaken als gezaghebber, wanneer je je gezag niet waar kunt maken? Ja, hoe voel je je, wanneer je jezelf trots minister-president noemt en toch voortdurend voor een zekere Jan L. staat? Zo dit het geval is, heb je niet het recht te stellen, dat jezelf niet hebt gefaald en dus het recht hebt, het gehele volk naar beneden te trappen, omdat men je grootheid niet heeft erkend en de onfeilbare juistheid van je denkbeelden niet heeft gewaardeerd. Juist dan moet je beseffen, dat je voor alle gevolgen van je optreden, ja, van het aanvaarden van de functie, de volle aansprakelijkheid dient te aanvaarden en voor alle gevolgen daarvan de volledige verantwoordelijkheid draagt.

Geestelijk zijn wij voor alles, wat wij zijn en doen aansprakelijk, omdat het voortkomt uit onze persoonlijke relatie met de buitenwereld. Wanneer Mozes de tafelen verplettert, zo is dit geen heilige toorn, niet de wil des Heren, maar eenvoudig de reactie van een Mozes die vast moet stellen, dat zijn invloed op het volk niet zo groot is als hij dacht en onbeheerst boos wordt op het volk om niet toe te hoeven geven dat hij kennelijk tijdens de uittocht toch gefaald heeft in hetgeen hij wilde zijn voor zijn volk. Hij is boos omdat hij gefaald heeft ten aanzien van de voorstellingen die hij zich van zichzelf heeft gemaakt.

Zijn kapotsmijten van de tafelen des verbonds is een reactie die wij ook elders zien bij idealisten als bijvoorbeeld een Castro, die begon met een denkbeeld van vrijheid en een werkelijke volksdemocratie, maar die toen alles niet geheel verliep volgens zijn plannen, deze niet aanpaste, maar eenvoudig greep naar terreur door geheime politie. Ik krijg mijn zin niet zo? Dan maar mishandelingen en gevangenschappen vol, ook wanneer de mensen die het ondergaan, misschien niet zo schuldig zijn. Want de verwezenlijking van de plannen is (voor hem) belangrijker dan alle menselijkheid. Dergelijke heersers menen het werkelijk goed. Hun greep naar geweld en onrecht komt voort uit hun behoefte niet te moeten constateren, dat het falen van hun plannen voortkomt uit een onjuiste benadering van het volk door henzelf.

Denkt u niet, dat de ontwikkelingen rond Vietnam - waar nu het een en ander weer over aan het licht wordt gebracht - in feite niet iets dergelijks is geweest? De Amerikanen zijn daar werkelijk begonnen met hun werk in de overtuiging dat zij hiermede streken voor het welzijn van een volk, voor vrijheid en democratie. In die dagen beschouwden zij de Vietnamezen ook als gelijken. Maar al snel bleek dat denkbeelden en optreden niet de gewenste resultaten had, terwijl bij het volk de denkbeelden omtrent vrijheid en democratie kennelijk nogal wat afweken van hetgeen men zich als Amerikaan daarvan had gedacht. Toen begon men de Vietnamezen steeds minder als medemensen te beschouwen en zette alle middelen en krachten in om eigen inzichten toch nog op te kunnen leggen. Het gevolg is dat men in de naam van de vrijheid de vrijheden van anderen geheel ongedaan maakt. Wie het verloop van het conflict volgt, zal ook steeds weer de indruk krijgen dat men hier te maken heeft met op zich wel goedwillende mensen, die echter geneigd zijn hun eigen falen voortdurend te verbergen door anderen aan te vallen. Zeer duidelijk komt dit, om eens iemand te noemen, naar voren, zowel uit de gedragingen als de rapporten van Westmoreland.

Ik meen dat men ook hier een soort dans om het gouden kalf kan constateren. Orde is belangrijk, maar orde is niet goddelijk. Orde is datgene wat dienstbaar is aan de mogelijkheid gezamenlijk te bestaan en niet een macht die boven al het bestaande kan worden gesteld. Zoals elk systeem van denken en elke godsdienst eigenlijk alleen maar een uiting is van een volk en nooit een macht kan zijn die daar boven staat. Zolang je dit niet wilt aanvaarden, ga je eraan ten gronde.

In deze wereld is men op het ogenblik bezig met vele dingen die een verstandig mens niet zal kunnen begrijpen. Ik kan bijvoorbeeld niet begrijpen hoe je aan de ene kant werkelijk naar wereldvrede kunt streven en anderzijds je eigen gewapende interventie voortdurend kunt uitbreiden. Ik kan niet begrijpen hoe je gelijktijdig naar een grotere eigen aansprakelijkheid en een groter zelfbewustzijn van de burgers kunt streven en, zoals bijvoorbeeld bepaalde kolonels doen, om dit te bereiken een vorm van dictatuur hanteren, waarbij in wezen elke persoonlijke uiting verboden is, tenzij zij uitdrukkelijk werd bevolen. Zo kan ik niet begrijpen, waarom de mensen zich zo opwinden over een godsdienstoorlog in Oost-Pakistan, met alle ellende van dien, terwijl diezelfde mensen rustig voorbijgaan aan alle ellende voor nabestaanden en slachtoffers onder degenen die bij verkeersongevallen betrokken zijn. Wanneer je namelijk het aantal slachtoffers van verkeersongelukken eens berekent, duizelt het je ook. Men zou zich dan eens af moeten vragen hoe de ontwikkeling zal zijn in een gezin dat door een ongeluk opeens zijn kostwinner verliest. Wat is de psychische toestand van ouders, die bij een ongeluk drie kinderen verliezen, maar er zelf nog levend vanaf komen. Maar de mensen voelen kennelijk meer voor het spektakel. Wat in India op het ogenblik gebeurt is zo groot, zo stelt men. Het is een enorme ramp en dat is kennelijk attractief. Maar de vele kleine rampen die elke dag weer voorvallen en gezamenlijk veel meer slachtoffers maken, worden liever voorbij gezien. Misschien wel omdat die kleine rampen eerder een beroep zouden kunnen betekenen op persoonlijke inzet en hulp, op de persoonlijke aansprakelijkheid van de mensen.

De geschiedenis is altijd weer vol van allerhande plotselinge omwentelingen en revoluties. Wanneer er sprake van geweld is, heeft men daarvoor alle aandacht. Maar wat dan van een revolutie in kleding als het opduiken van hotpants? Deze zou men toch het uiterlijke kenteken van een zeer grote en belangrijke morele revolutie mogen noemen, daar zij duidelijk maakt hoe men in betrekkelijk korte tijd tot een geheel andere benadering van bepaalde facetten van leven is gekomen. Of kijk eens naar de manier waarop men op het ogenblik de verhouding tussen lang en kort haar beziet. Vraag u eens af, hoe nu op het ogenblik opeens de verhouding begint te worden - ondanks alles - tussen groepen met afwijkende gebruiken en een vaak sterk afwijkende levenshouding. Er is zeker heel veel veranderd in zeer korte tijd. Maar het is altijd weer een verandering die niet uiterlijk door de mensen zelf ontstaat. Wanneer Mary Quant tot de conclusie komt dat een heel kort rokje leuker staat, dan is dit een attractie voor bepaalde mensen, omdat hun ijdelheid zich geveid voelt wanneer zij de aandacht trekken. Dan pas komen de anderen uiteindelijk tot de conclusie dat het heus wel aardig staat en zeker niet zo zondig hoeft te zijn als men oorspronkelijk meende.

Het is opvallend dat dergelijke de mentaliteit zo sterk beïnvloedbare dingen niet uit de mens zelf schijnen te stammen, maar hem van buitenaf worden opgelegd, zij het door zakelijke belangen, of door omstandigheden. Hotpants worden mode omdat iemand er een zaakje in zag. Nu meent men, dat het 'wel kan'. En soms kan het werkelijk ook. Dergelijke ontwikkelingen zijn in wezen maar kleinigheden die zeker niet garant staan voor een werkelijke mentaliteitsverandering bij de meerderheid van de mensen. Je kunt echter vele kleinigheden samennemen en daarvan een beeld bouwen dat het mogelijk maakt te stellen dat de maatschappij toch werkelijk snel evolueert, dat het heus alles wel in orde is dat de maatschappij van heden er een is waarin welvaart gegarandeerd kan worden en de mens steeds grotere zekerheden zal kennen. Maar kijk je eens echter de schermen, zo blijkt, dat het merendeel van deze ontwikkelingen niet voortkomen uit iets wat men zelf, bewust en strevende, doet. De illusie die men heeft, alles zelf te beheersen, maakt blind voor de vele zaken waarin men in feite geheel aan omstandigheden of de grillen van anderen is overgeleverd. Stel, dat tv-maaltijden, voorbereid gekocht, goed en goedkoop zijn, maar vergeet daarbij, dat er maar eens een kok hiervan de neiging moet krijgen de smaak met wat arsenicum te verhogen, om van het 'snelle en gezonde maal' iets te maken, waar je twb minste stevige maagpijnen kunt van krijgen. Wanneer hierdoor vele slachtoffers zouden vallen, wiens schuld is het dan? U hebt uw vertrouwen in anderen gesteld. Brengt dit geen mede-aansprakelijkheid met zich? Volgens mij wel, maar de mensen zullen dit afwijzen, omdat zij hun gemak op prijs stellen.

De dans om het gouden kalf is precies hetzelfde: de mensen willen iets hebben. Zij krijgen het niet snel genoeg, dus zeggen zij hun vertrouwen op in de Heer, die hen dan toch maar uit Egypte heeft gevoerd. De reactie is niet: ik wil het anders hebben, dus zal ik proberen er zelf iets aan te doen Men kiest doodgewoon iets of iemand anders, siert het geheel op als een prijsso, plaatst het op een altaar en beweert, het aanbeddende: dit zal ons onze zin wel geven. Misschien meent u dat de mensen van heden te wijs zijn voor een dergelijke afgodendienst? Het tegendeel blijkt eerder waar te zijn. Steeds weer meent men dat er iemand zal zijn die, mits men deze maar voldoende vertrouwt en eert, alle wensen zal vervullen zonder dat men zelf hierbij verder nog kosten of moeite heeft.

In Nederland redeneren heel wat mensen: die Drees jr. zal ons heel wat gaan besparen. Maar... is dit wel juist? Zeker niet wanneer de mensen blijven zeuren om steeds meer en zich niet verzetten tegen de extravagaties van regeringen en instellingen. Wanneer alle mensen zeggen dat het geen kwaad kan, wanneer er nog een paar kantoren bij worden gebouwd, zal hij heus geen neen kunnen zeggen. Dat zou niemand kunnen. Een regering is altijd weer de weerspiegeling van de massa die haar aanvaardt of gekozen heeft - of men dit nu leuk vindt om te horen of niet. Zelfs een dictatuur vloeit voort uit de wijze waarop het volk op de pogingen tot het verwezenlijken van die dictatuur reageert en haar maatregelen over zich heen laat gaan. Men houdt steeds zelf mede de dictatuur in stand. Hiervoor kan nimmer alleen een kleine maar sterke pressiegroep alleen aansprakelijk worden gesteld. Zo iets is steeds het produkt van de gehele gemeenschap.

Natuurlijk keurt men dergelijke dingen bij anderen af. Maar verbindt men hieraan de juiste consequentie? Indien men is tegen het optreden van geheime politie en dergelijke, moet men niet alleen protesteren tegen geheime, zich aan elke controle onttrekkende instanties in China, Rusland, Portugal, of Spanje, maar ook tegen de geheime politie in eigen land, tegen de geheime politie in bijvoorbeeld de VS. Want ook daar bestaat zij en het feit dat haar praktijken minder opvallend zijn maakt haar niet wezenlijk anders. Je kunt dus niet ageren tegen iets wat ook bij jou bestaat, maar de vorm waarin iets dergelijks bij jou wel bestaat, gelijktijdig goedkeuren. Je kunt, zeker vanuit een geestelijk standpunt, niet met twee maten meten. Wanneer u goedkeurt wat de BVD hier doet - niet dat zij veel slechts doet, maar als voorbeeld wel degelijk hier juist genoemd - hebt u geen werkelijk recht het optreden van dergelijke instanties elders af te keuren, ook wanneer de resultaten daarvan in uw ogen verwerpelijk zijn en hier in eigen land dit niet het geval is. Want het gaat in een dergelijk geval niet om het goedkeuren van praktijken, maar om het als aanvaardbaar verklaren van een bepaald mechanisme. Aanvaardt men het recht van het mechanisme te bestaan, dan zal men ook alle resultaten hiervan, aanvaardbaar of niet, mede moeten accepteren.

Wanneer er mensen zijn die beweren dat Franco de redder van Spanje is, zo staat dit lang niet vast. Maar het is wel zeker dat hij een brandpunt vormt voor wensen en gedachten van mensen, die hem in feite nog hoger schatten dan Christus zelve, want hij is op aarde en Jezus niet. Hun houding is dan: Franco is altijd met ons, weerspiegeld in de politiek, het optreden van politie, leger enzovoort. Hij is degene die wij nodig hebben, hij is degene die ons alles zal geven wat wij nodig hebben. In Italië is een dergelijke mentaliteit: ook daar wachten zeer velen reeds op de verschijning van een sterke man en grote geest die alles voor hen in orde zal maken - ook al wordt die misschien voorlopig dan niet El Duce genoemd. En hoeveel Nederlanders hunkeren niet naar de komst van iemand als Colijn?

De neiging iets of iemand boven je te stellen in de hoop dat hierdoor dingen worden volbracht, die je in feite zelf zou moeten doen, is, volgens mij, het meest verwerpelijke, wat er bij mensen kan bestaan.

Wanneer u zeer moderne en experimentele kunst wilt bedrijven, is mij dit best, mits u deze niet zoekt te produceren op kosten van anderen, maar uw werk doet ten koste van uzelf. Wanneer u graag goed beroepsvoetbal wilt zien, kan ik met u meevoelen. Maar dan moet u ook bereid

zijn f 25.- voor een plaats te betalen, opdat dit mogelijk zal zijn. Wenst u niet te betalen, dan moogt u niemand er een verwijt van maken dat uw wens niet verwezenlijkt wordt. Vreemde opmerkingen in een betoog als dit? Mogelijk Maar wanneer ik de problematiek van de moderne wereld ontrafel, blijkt, dat wij overal steeds weer te maken hebben met de illusie dat alles in orde zal komen, omdat anderen er zich mee bezig houden. Zoals men in uw land nog steeds redeneert 'dat alles goed gaat, omdat men te maken heeft met een redelijk geplande, redelijk beheerste en goed geleide economie, waaraan de beste economen hun krachten wijden.' En men zegt dit ook nu nog steeds, ofschoon het eenieder duidelijk zou moeten zijn dat de beheersing een farce dreigt te worden en het de economie allesbehalve goed gaat. Het aantal faillissementen, sluitingen en werktijdverkortingen dat Nederland te wachten staat, is groot. Maar dat heet dan alleen maar goed te zijn door het groter worden van de zo noodzakelijke arbeidsreserve, terwijl degenen die zo hun werk verliezen, middels overbrugging zonder veel schade wel weer aan de slag zullen komen. Eenieder rekent er op, dat het hém wel niet zal treffen en dat, zo dit onverhoopt toch het geval zou zijn, de gemeenschap wel voor hem in zal springen. Zo verspilt men zowel arbeidsmogelijkheid als noodzakelijke reserves, tot er niets meer is.

Men vergeet steeds dat er een ogenblik kan komen, waarop er letterlijk niets meer is, waarop geen uitwijkmogelijkheden meer aanwezig zijn. Kijk nu eens naar de VS. Hier heerst althans uiterlijk nog steeds welvaart. Men bouwt vele zaken uit die in feite niets anders dan luxe zijn. Bezien wij de interne ontwikkelingen echter, zo ontdekken wij een voortdurend sterker wordende werkeloosheid, wij zien een voortdurende vermindering van mogelijkheden voor vooral de middelgrote bedrijven. En voor het veel verder is, zullen wij een verval, ook van enkele zeer grote concerns, kunnen constateren. Of zie eens naar West-Duitsland, ook al een zogenaamde welvaartsstaat, waarin eenieder nog steeds schijnt te geloven. Toch is het daar op het ogenblik reeds zó, dat het zeer moeilijk is de verhouding tussen kapitaal en arbeid enigszins stabiel te houden. Ik garandeer u, dat ook hier binnen 6 maanden de ontwikkelingen geheel uit de hand lopen.

Je kunt dergelijke dingen niet van bovenaf werkelijk beheersen. Dat men dit ongaarne toe zal geven blijkt wel uit de toenemende neiging van gouvernementen, op alle dingen 'geheim' te stempelen. Een bekend verhaal gaat als volgt: Wanneer een beslissing op sociaal gebied genomen wordt, die speculatie zou kunnen bevorderen, zo stempelt men dit 'restricted'. Is er sprake van militaire planning, zo komt hierop, onverschillig of de zaak van werkelijke waarde en belang is, of alleen theoretisch enige mogelijkheid zou hebben, zo luidt het stempel: secret. Maar als een hoge ome een stommiteit uithaalt, zo komt op alles waaruit dit maar zou kunnen blijken onmiddellijk te staan: top secret, very restricted. Wat dwaas klinkt, maar de werkelijkheid benadert. Want de mensen bemoeien zich gewoon niet voldoende met de dingen die toch ook voor hen van levensbelang kunnen zijn. Dit wordt ongetwijfeld bevorderd door het feit dat het voor degenen die domheden uithalen, veel gemakkelijker wordt wanneer niemand zich daarvoor interesseert. Maar aan de andere kant: wanneer ik iets goedkeur, zo draag ik er ook verantwoording voor. Is het dan zo dwaas dat ik ook wel eens wil weten hoe de zaken in werkelijkheid ervoor staan? Dan mag ik mij toch ook een oordeel vormen over hetgeen in mijn naam wordt gedaan. En zo ik niet in staat ben een verantwoord oordeel te vormen, mag ik eisen, dat degenen die namens mij handelen mij alle gegevens verstrekken die het mij mogelijk maken een juist oordeel te vellen.

Er zijn zelfs al landen waar men een dergelijke methode langzaam maar zeker probeert in te voeren. Helaas gaat men in deze landen nog uit van een wel zeer strikt gehanteerde en opgedrongen geloofsbelijdenis. Zoals in rood China bijvoorbeeld. In dit land mag je rustig zeggen dat, wat Mao doet, je niet bevalt, mits je redelijke argumenten aanvoert. Wel komt er dan iemand met je praten, net zolang tot je beseft ongelijk te hebben, of tot het de ander doordringt dat je wel eens gelijk zou kunnen hebben. Waarop hij onmiddellijk stappen neemt om elders de nodige gegevens te verkrijgen. Het lijkt dwaas dat in een als diktatoriaal beschouwde staat een dergelijke benadering van verantwoordelijkheid bestaat. Maar men zou overal moeten beseffen

hoe belangrijk het is dat eenieder zijn eigen verantwoordelijkheden en aansprakelijkheden beseft, ook wanneer dit de daden van anderen, die in zijn naam handelen, betreft.

Misschien vindt u dat ik te veel hamer op de persoonlijke aansprakelijkheid. Maar geestelijk gezien staat de wereld er ongeveer zo voor: Zij heeft een groot deel van haar geestelijke pretenties en geestelijk houvast, haar geloof en persoonlijkheidswaarderingen verknoopt met sociale ontwikkelingen en persoonlijk behaalde sociale resultaten. Zelfs bezitsverhoudingen blijken hierbij een grote rol te spelen. Zo dienen velen God met grote eerbied en inzet tot zij iets verliezen waarop zij recht meenden te hebben. Dan is opeens God fout, dan deugt hij niet meer. Dergelijke mensen vragen zich niet af: heb ikzelf verkeerd gehandeld, heb ik mij misschien onjuiste voorstellingen gemaakt, mij rechten toegedacht die niet werkelijk kunnen bestaan. Zolang alles gaat, zoals zij denken, is het hun eigen verdienste - in de ogen Gods natuurlijk - en gaat het verkeerd, dan heeft God hen dit aangedaan.

Wanneer een mens rijk is, is hij er gemeenlijk ook van overtuigd dat God hem zegent. Vandaar dat juiste de grootste oplichters vaak zeer vrome mensen zijn. U lacht, maar dit is feitelijk waar: mensen die over lijken zijn gegaan om rijk te worden en die rijkdom voortdurend blijven vergroten ten koste van anderen, noemen zich bij voorkeur vrome christenen. Zij zijn ook zeer kerks. Want is niet het feit, dat zij dit alles bereikt hebben, een duidelijke uiting van Gods Wil? Als het hun eigen schuld zou zijn, dat zij zovele mensen in hun opgang ten gronde gericht hebben, zou de last niet te dragen zijn. Opgeven wat zij bereikt hebben, willen zij ook niet. Dus moet God de verantwoordelijkheid maar dragen, want het is uiteindelijk God die dit alles zo heeft bepaald en geregeld. Ook dit verschijnsel berust op de menselijke neiging verantwoordelijkheid af te wijzen, aansprakelijkheid te ontkennen of af te schuiven.

Kijk ook eens wat er politiek gebeurt. Men legt de mensen een programma voor. Daarop kiezen zij een bepaald persoon als vertegenwoordiger. Waarop zo iemand later zegt: 'U koos wel het programma, maar het is vooral belangrijk dat er een regering komt en nog belangrijken, dat ik regeer. Maar dat kan ik ook niet alleen en daarom doe ik alles, behalve wat ik u beloofd heb.' Zou je zo iemand zou vragen waarom hij dit doet, zo zal hij, indien hij eerlijk is, antwoorden: omdat het in ons systeem nu eenmaal belangrijker is te regeren, dan waar te zijn. Want indien wij niet tijdig al onze beloften en idealen verloochenen, wordt het christelijk gezag benadeeld. Misschien noemt u zo iemand nu een bedrieger en leugenaar. Maar wat doet u zelf, wanneer u in een dergelijke situatie komt te verkeren? Waarschijnlijk doet ook u dan mee aan deze dans om het gouden kalf.

Want dan meent u ook, dat uw rechten belangrijker zijn dan uw plichten, meent u, dat de wereld aansprakelijk is voor alle dingen die gebeuren, terwijl uzelf maar een onschuldig lam bent dat door de massa wordt opgejaagd. Ook u bent geneigd verantwoordelijkheden af te wijzen. Maar wanneer u nu nog meent dat anderen wel alles voor u in orde zullen brengen, zo zult u binnen niet al te lange tijd zeer teleurgesteld worden. Men zal zich vergissen en u zult ontdekken dat u zich vergist hebt, dat u dingen verkeerd begrepen moet hebben. De anderen hebben dan de daad gesteld maar uzelf zit dan met de brokken. Zult u dan de moed hebben toe te geven dat dit uw eigen schuld is en beseffen, dat uzelf alles zult moeten doen om de zaken weer in orde te brengen en de verantwoordelijkheid voor alles toch zelf zult moeten dragen?

De neiging schuld af te wijzen, verantwoordelijkheid af te schuiven, zal in de komende twee jaren voor een groot deel van de sociale, economisch en politieke chaos op deze wereld aansprakelijk zijn. Deze houding is, naar ik vrees, ook aansprakelijk voor de moeilijkheid die zeer vele mensen toch nog ervaren na de overgang, daar, zij ook na de dood geneigd blijven zich op autoriteiten te beroepen en aarzelen zelf de hand aan de ploeg te slaan. Indien u commentaar hebt, is dit mij welkom.

Vraag: Men tamboureert steeds weer op het beschikbaarstellen van steeds meer gelden voor onderontwikkelde gebieden. Dit is een van de programmapunten waar de belangrijkste strijd om gaat. Is dit wel juist, waar er in eigen land zoveel te doen blijft?

Antwoord: Het is niet een van de programmapunten waar de strijd werkelijk om gaat. Wel wordt ontwikkelingshulp als leuze graag gehanteerd, maar bij de programmabesprekingen heeft dit toch maar een zeer ondergeschikte rol gespeeld. Overigens vind ik ontwikkelingshulp, zoals zij nu wordt bedreven, eerder verwerpelijk dan goed. Men bouwt betrekkelijk dure apparaten met vele, goed betaalde functies om de hulp te verdelen, laat deze hulp ten goede komen aan beperkte groepen van de onderontwikkelde volkeren, zodat de winst en de weelde terecht komt bij degenen die zich ook zonder dit wel kunnen redden, terwijl de werkelijk behoeftigen weinig of niet beter worden ervan.

Ontwikkelingshulp dient mijns inziens niet te bestaan in het geven van aalmoezen aan anderen, maar wel een het geven van de mogelijkheid aan die anderen, door eigen arbeid, en naar eigen wil zich een redelijk levensonderhoud te verdienen.

Ik zie dan ook niet in, waarom bepaalde industrieën in het welvarende westen met alle middelen beschermd moeten worden tegen mogelijke concurrentie van artikelen uit de zogenaamde onderontwikkelde gebieden. Ik zie niet in waarom bepaalde landbouwproducten, die in onderontwikkelde gebieden goed en met betrekkelijk eenvoudige middelen kunnen worden verbouwd, uit de rijkere landen moeten worden geweerd, dan wel extra zwaar dienen te worden belast om zo de landbouw van landen als Italië, Griekenland en Spanje winsten te waarborgen, terwijl de boeren daar uit kunnen wijken naar andere verbouw, of redelijk in de industrie kunnen werken. Ik meen dan ook dat ontwikkelingshulp, zoals deze nu bedreven wordt, geheel onjuist is. Ik meen dat het ter beschikking stellen van gelden, vaak onder bijzondere voorwaarden zoals aankopen doen in het land van de gever, een farce is, mede gezien het feit, dat dergelijke gelden en middelen maar zeer zelden degenen bereiken die er de grootste behoefte aan hebben.

Aan de andere kant meen ik, dat de problemen in Nederland gemakkelijk kunnen worden opgelost, wanneer eenieder maar bereid is daaraan zelfs iets bij te dragen. Voorbeeld: de kosten van gemeentereiniging wordt steeds groter, milieubeheer gaat binnenkort milliarden kosten. Indien eenieder voor zich alles doet om onnodige verontreiniging van straten enzovoort te voorkomen, terwijl men geen overbodige hoeveelheden plastics gebruikt, pesticiden niet overmatig worden gebruikt en daar, waar lozing van schadelijke stoffen plaats vindt, de arbeiders hun medewerking weigeren, zal men reeds zoveel besparen, dat het betrekkelijk kleine deel van het volksinkomen, dat voor ontwikkelingshulp bestemd is, daarbij in het niet valt. Voor de meeste andere problemen geldt hetzelfde: wat minder gewichtig doen, wat meer rekening houden met behoeften dan met voorschriften en de zaak is opgelost.

En nog iets: zolang men voor defensie - die overbodig is onder de huidige omstandigheden - vele milliarden uitgeeft, en, meer ter zake, de vele milliarden voor opvoeding enzovoort, is het bedrag dat men uitgeeft voor de onderontwikkelde gebieden in feite toch niet veel meer dan een fooi.

Ik meen daarom dat het heel wat beter zou zijn de Nederlandse grenzen zonder meer open te gooien voor een onbelaste invoer van bv. rietsuikers, thee, andere exportproducten van onderontwikkelde landen. Ik meen dat zij meer zullen hebben aan de mogelijkheid te exporteren, zonder dat hun producten extra zwaar belast worden, dan aan een bijdrage in geld, die dan gestoken pleegt te worden in prestige-objecten en wapens. Volgens mij is de overmatige bescherming van eigen industrie en landbouw voor het merendeel aansprakelijk voor de blijvende armoede bij onderontwikkelde volkeren, die op ander terrein heus wel vooruitgang kunnen boeken, maar de middelen daartoe niet zelf kunnen verdienen.

Vraag: Zou het volgens u ook niet nuttig zijn de zogenaamde volksverzekeringen in te perken. Wanneer dit ten minste mogelijk is en men hiertoe in staat is?

Antwoord: Indien men eerlijk is, kan men de kosten sterk beperken, ook van die volksverzekeringen die men niet onmiddellijk kan afschaffen of in werking verminderen. De kosten van die volksverzekeringen zijn mijns inziens te hoog, omdat men particuliere initiatieven blijft inschakelen en zo te maken heeft met vele verschillende verzekeraars met een eigen apparaat. Nadelig is ook het feit dat de verstrekking van medicijnen geschiedt middels de normale handel in geneesmiddelen, waarbij het genomen winstpercentage zeer hoog ligt. Ook werkt kostenverhogend de medische verzorging die niet wordt uitgevoerd als deel van een overheidsdienst, maar middels mensen uit vrije beroepen die geen pensioenvaste werkverdeling enzovoort kennen en juist hierdoor voor hun diensten in verhouding toch wel hoge prijzen vergen. Ik meen dat volksziekteverzekeringen niet geheel gemist kunnen worden in deze maatschappij, maar dat door een juistere opzet de lasten die op het volk hiervoor drukken, tot de helft kunnen worden teruggebracht, terwijl daarnaast door het instellen van een klein eigen risico een nog veel verder gaande vermindering zou kunnen worden bereikt.

Ik meen dat het werken van de gezondheidsdienst als directe regeringsinstantie wel een minder persoonlijk, maar veel rationeler ziektezorg mogelijk zou maken, terwijl ik mij in dat geval ook voor kan stellen dat men afgestudeerde doktoren voor enige tijd verplicht hierbij in zou kunnen schakelen. Dit heeft het voordeel dat een deel van de zeer hoge kosten van studie, die grotendeels door de gemeenschap worden betaald, zou kunnen worden afgelost, terwijl zij een behoorlijke ervaring in de algemene praktijk op zullen doen, voor zij zich gaan specialiseren. Men beseft al te weinig dat het denkbeeld van verzekeringen inhoudt dat er door de verzekeraar winst moet worden gemaakt. Wat dan ook altijd weer ruimschoots het geval pleegt te zijn. Inbouw van zogenaamde volksverzekeringen in het rechtenpakket van de burger houdt wel een stijging van het gebruik van dergelijke diensten in, maar betekent ook dat eenieder hiervoor volgens zijn inkomen zal betalen. De belastingen gaan dan inderdaad wel iets omhoog, maar het geveerde bedrag komt lager te liggen dan nu het geval is, terwijl voor een meer uniforme behandeling kan worden ingestaan. Ook AWW, AOW, en dergelijke algemene verzekeringen kunnen mijns inziens beter werken, wanneer de kosten middels de belastingen worden geheven en dus door eenieder gelijkelijk worden voldaan. Ik stel verder dat vele volksverzekeringen in feite overbodig zijn, daar eenieder met enige voorzorg zichzelf van de noodzakelijke spaargelden kan voorzien, die de plaats van de 'sociale zekerheid' kunnen vervangen volgens eigen gevoel van verantwoordelijkheid en dergelijke. Toch meen ik, dat men algemene ziekteverzekering en uitkering aan ouden van dagen voorlopig niet zal kunnen missen.

Vraag: U bent dus voor nationalisering van verzekeringen?

Antwoord: Ik meen dat elke zekerheid, die de mens door de overheid wordt opgedrongen, geheel in haar handen dient te zijn, zodat geen winsten hiermede hoeven te worden gemaakt en het risico niet uit reserves gedekt hoeft te worden, daar het door het gehele volk gezamenlijk wordt gedragen. Ik acht het onjuist iemand, uit welke beweegredenen dan ook, tot het sluiten van een bijvoorbeeld ongevallenverzekering, te verplichten en hem dan vervolgens over te leveren aan particuliere ondernemers, die uiteindelijk toch winstbejag als hoofddoel kennen, ongeacht hun sociale functie.

Vraag: Ik meen, dat u tegen collectieve zekerheden bent?

Antwoord: Zeer juist. Men vroeg mij mijn oordeel te geven over de verzekeringen, zoals die nu bestaan. Ik kan dan slechts antwoorden, dat deze vorm van zekerheid zoeken zover is ingewoerd, dat zij niet onmiddellijk gemist zal kunnen worden, en een vorm aanduiden die mij beter lijkt dan de bestaande. Overigens ben ik van mening dat, zo men terug wil tot een grotere persoonlijke aansprakelijkheid, in de regelingen van de gemeenschap wel een zeker ouderdomspensioen langere tijd ingebouwd zal moeten blijven, daar zonder dit vele ouderen niet in staat zouden zijn verder te leven. Hiertegen zal trouwens niemand bezwaar maken, naar ik meen, daar men nu eenmaal iemand die niet meer in staat is zijn kost te verdienen niet tot de hongerdood kan veroordelen. In dit geval is het niet mogelijk dat binnen de eerste 10 jaren eenieder voor zich een bevredigende oplossing op persoonlijke basis vindt. Wat alle verdere verzekeringen betreft, meen ik echter, dat hier aan algehele vrijheid van verzekering de

voorkeur gegeven moet worden. Dit betekent dat vele mensen zeer grote verantwoordelijkheden en aansprakelijkheden zullen moeten dragen, die zij zeker in het begin niet voldoende zullen kunnen beseffen én dus ook niet aan kunnen. Men zou dus een soort overgangstijd nodig hebben om eenieder weer geheel aan de vrijheid van handelen en het nemen van persoonlijke risico's te gewennen. Na rond 5 jaren zouden nog vele het slachtoffer worden van hun neiging zich geen zorgen te maken. Zij moeten dan maar lijden onder hun gebrek aan inzicht. Dit is volgens mij de enige wijze waarop vele moderne mensen nog iets van een eigen verantwoordelijkheid kunnen leren beseffen. Door de halfzachte maatschappelijke opzet van heden bevordert men, volgens mij, het ontstaan van steeds slappere mensen met steeds grotere wilszwakten en steeds grotere onverschilligheid voor de toekomst en het lijden van anderen. Dit betekent, volgens mij, dat steeds grotere deficiënties op geestelijk, moreel en ethisch terrein ontstaan.

Voor ons betekent dit een steeds geringere bewustwording van vele mensen op aarde, terwijl voor de mensen zelf een dergelijke ontwikkeling een toenemende belasting van elke gemeenschap gaat beduiden. Dit zou op de duur voor de gehele mensheid een geestelijke, ondergang kunnen betekenen, zonder dat er nog een mogelijkheid aanwezig is tot een meer persoonlijk verantwoordelijkheidsbesef terug te keren.

Vraag: Ik meen, dat een mentaliteitsverandering bij het individu de kern van de gehele zaak is.

Mijn gehele betoog was hierop gebaseerd. Maar ik meen, dat je een mentaliteitsverandering alleen tot stand kunt brengen op het ogenblik dat de mogelijkheid tot kiezen weer aanwezig is. Wij zien echter dat op het ogenblik eenieder tracht de keuzemogelijkheid van het individu zoveel mogelijk te beperken, omdat men hierin voordelen ziet. Het is hiertegen, dat mijn protest gericht was, zoals de grote illusies die dan de enige ware leer, de grote gemeenschappelijke zaak, of het geadverteerde product heten. Systemen en wasmiddelen schijnen één ding gemeen te hebben, als je hun verbroeders gelooft: je hebt ze alleen maar in passende vaten te gieten en de rest komt vanzelf, zonder dat het iemand verder enige moeite heet te kosten. Mits je de gebruiksaanwijzingen geheel volgt en, zoals bij de ware leer alle redelijkheid, logica en zelfs niet passende feiten uitschakelt, terwijl het systeem alleen goed voor je is, wanneer je zonder kritiek leert leven en het wasmiddel uiteindelijk voert tot een reeks stralend witte gaten.

Ik meen dat men niet het recht heeft de individualiteit van de eenling ondergeschikt te maken aan de gemeenschap, omdat een gezonde gemeenschap nu eenmaal is opgebouwd uit gezonde individuen en niet uit genormde persoonlijkheden, wier denkvrijheid, persoonlijkheidsuitingen en denkvrijheden nog steeds meer beperkt worden. Er is geen behoefte aan mensen, die bepaald kunnen worden volgens din-nummer en persoonsnummer, maar aan vrije mensen met veel gezond verstand, veerkracht, wilskracht en geestelijk bewustzijn.

Vraag: Kunt u aangeven, hoe een mentaliteitsverandering op gang gebracht zou kunnen worden? Ik denk aan onderwijs, het beïnvloeden van ouderen, publiciteitsmedia.

Antwoord: Mij dunkt dat dit van bovenaf moeilijk bereikt kan worden. De beste benadering acht ik een voortdurend aanvallen van alle fouten in gemeenschappelijke voorzieningen en het duidelijk maken van het feitelijke bedrog dat, al is het zo niet bedoeld, feitelijk in vele van deze voorzieningen is ingebouwd. Verder zou men de nadruk steeds weer moeten leggen op de kostenverslindende regelingen, het feitelijke verlies dat men steeds weer lijdt bij het afsluiten van bepaalde verzekeringen. Maak de mensen duidelijk, dat je door met iets minder aan persoonlijk bezit in het leven genoeg te nemen, een zeer grote persoonlijke vrijheid kan winnen. Ik meen, dat dit vooral - middels het voorbeeld van enkelingen - zal moeten worden verbreid en zie niet veel mogelijkheden in het hiertoe gebruiken van publicitaire middelen. Men dient hierbij te beseffen, dat alle belangrijkere publiciteitsmiddelen in handen zijn van mensen, die veel belang hebben bij het in stand houden van de bestaande status quo. Wees lastig, wanneer men u in uw belangen schaadt. Ook wanneer dit niet onmiddellijke resultaten heeft, maakt u hierdoor anderen duidelijk, hoe ver de minachting voor de persoonlijke rechten,

belangen en mogelijkheden van de mens reeds is voortgeschreden. Door dit voorbeeld zullen vele mensen zich steeds weer geroepen voelen ook voor hun rechten op te komen en hun individualiteit te doen blijken.

Nogmaals: alleen eigen voorbeeld lijkt mij dienstig voor deze doeleinden. Ik geloof niet dat een werkelijke mentaliteitsverandering ooit van bovenaf opgelegd kan worden. Ik meen dat een groeien naar een meer persoonlijk leven en het dragen van eigen verantwoordelijkheid eerst mogelijk wordt, wanneer men de ingrepen van bovenaf in de persoonlijke vrijheid en levensmogelijkheid van de mens duidelijk leert zien.

Ik meen dat met de terugkeer tot een meer persoonlijke reactie, ook een meer persoonlijk denken, weer meer in zwang zal komen, waaruit weer het persoonlijk geloven, geestelijk werken en persoonlijk bepalen van de relatie met wereld en God toe zal nemen. Het opgelegde wereldbeeld zal dan langzaam weer plaats maken voor een sterk gedifferentieerd en interessant wereldbeeld, zodat men weer een multiforme samenleving op zal kunnen bouwen. Ten slotte nog dit: het is voor ons allen belangrijk dat wij de illusie dat anderen wel voor ons zullen zorgen, verliezen. Het is goed aan te nemen dat Jezus onze Verlosser is, maar dwaas aan te nemen dat een schuldbekentenis hierdoor al voldoende is geworden, zodat men verder rustig zijn gang kan gaan. Het is goed te weten dat iemand ons wil helpen, maar verkeerd onnodig op diens hulp een beroep te doen. De terugkeer naar werkelijkheid, persoonlijke waardigheid is voor mij de oplossing van een groot deel van de problemen die in de komende tijd zullen rijzen. Ik meen, dat zeer veel van de rellen, economische en politieke moeilijkheden, evenals het steeds weer te laat komen van doelmatige hulp bij grote rampen, duidelijk zal maken, dat de verkeerde afschuifpolitiek overal bestaat.

Ik dank u voor uw aandacht en wens u een goede avond.

DOOR HET ONTBREKEN VAN EEN NAGEL GING HET GEHELE PAARD VERLOREN

Goedenavond, vrienden.

Ik kies als uitgangspunt de spreuk: 'door het ontbreken van een nagel ging het gehele paard verloren'. Dat is overigens geen toespeling op het medium. Kleine dingen zijn belangrijker dan men denkt. Een wesp bleek eens in staat een verkeersopstopping van meerdere uren te veroorzaken, alleen maar door de goede automobilist op het verkeerde moment te steken.

Ook in ons geestelijk leven kunnen kleine dingen van buitengewoon groot belang zijn. Wij menen dat wij alles in grote lijnen moeten zien. Wanneer je alles steeds zo groot wilt zien, kom je er niet toe te letten op de kleine, schijnbaar onbelangrijke dingen in je leven, die toch in staat zijn alle geestelijke bereiking voorlopig onmogelijk te maken. Bovendien dient men juist ook in de kleine dingen zo consequent mogelijk te werk te gaan; dus niet: 'Ik meen, dat naastenliefde noodzakelijk is in het leven. Ik zal deze dan ook overal in de praktijk brengen. Behalve natuurlijk tegenover mijn buurman, want die kan ik niet luchten of zien, dus die is voor mij mijn naaste niet'. En wanneer je voelt dat het niet klopt, ook niet redeneren: ach, zo belangrijk is het ook niet, ik doe toch al zo veel goeds. Wanneer je het eerlijk meent met je naastenliefde, zou je juist die ene, die je niet moogt, als naaste moeten proberen te zien, want pas daardoor kun je het begrip van verbondenheid en eenheid, dat toch de kern is van de naastenliefde, werkelijk tot uiting brengen.

Er zijn mensen die stellen: ik heb veel in mijzelf overwonnen, ik ben al ver gekomen, dus een enkele fout kan ik mij wel permitteren. Toch is het die enkele kleine fout, die zwakheid, die je onbelangrijk noemt, die je in het leven steeds weer kwetsbaar maakt. Het is een feit dat kleine zwakheden een mens vaak tot aan de ondergang brengen, omdat je het goede in je eenvoudig niet kunt handhaven, wanneer je jezelf een kleine zwakheid toestaat. Het klinkt vreemd, maar dit is nu eenmaal zo. Wanneer ik in mijzelf de waarheid zoek, zo is dit heel natuurlijk heel goed.

Maar zodra ik een waarheid in mijzelf vind, die onaangenaam is, omdat zij mijn kleine zwakheid raakt, verzin ik er meteen een smoesje bij én maak zo mijn waarheid tot een leugen. Want een mens zal in een dergelijk geval zichzelf bedriegen en hoogstens stellen: De zaak is normaal wel zo en dat is de enige juiste weg, maar voor mij is het niet erg, wanneer ik het eens een keer anders doe.

Om werkelijk iets te bereiken in de innerlijke wereld, moet je in handelen en denken rechtlijnig zijn. Neem nu bijvoorbeeld kosmische bewustwording. Dat is een kwestie van de kosmos kennen, maar eerder een één- worden met al die kleine delen waaruit de gehele kosmos is opgebouwd. Mensen spreken vaak met vrome woorden: de mens moet een tempel zijn voor God. Wat mooi klinkt, tot je beseft dat degenen, die zo praten, eenvoudigweg niet in staat zijn zelfs maar een kiezelsteen op zijn plaats te leggen. Waarop je je afvraagt, wat voor een gedrochtelijk iets deze mensen dan wél de tempel Gods noemen, die zij uit zich bouwen. Je kunt natuurlijk een dergelijke tempel wel behangen met vrome sentimenten. Maar wanneer je geen specie van wil en geen stenen van daad hebt, zal de eerstbeste levenstorm het hele fraaie bouwsel uiteen blazen.

Aan mooie woorden en illusies heb je niet veel. Wat je zoekt en mogelijk vindt als innerlijke werkelijkheid, moet je gewoon waarmaken. Vervelend hé? Voor de mensen is dat zeker vervelend, want de doorsnee mens is nooit zo consequent als in zijn inconsequenties. En in niets is een mens zo goed als in het erkennen van de fouten van anderen. Ziet hij zijn eigen fouten echter, dan overtuigt hij er zich vaak van, dat dit in feite deugden zijn, ofschoon hij natuurlijk dergelijke dingen bij anderen ten strengste blijft veroordelen.

Misschien is het een raar betoog. Maar ja, de meeste mensen hebben het gevoel: ik wil met geesten alleen spreken, wanneer zij hooggeestelijk zijn. Maar wat betekent dat dan? Dat een geest geestelijk is, is duidelijk. Maar hoog? De mensen plegen een geest pas hoog te noemen, wanneer hij zich bezondigt aan de schone maar vaak holle frasen die de mens ook van zijn geestelijke voorgangers pleegt te verwachten. Vrienden, een geest is niet hoog of laag, dat is juist het leuke van de zaak. Hij is, en is gelukkig of ongelukkig. Ik ben gelukkig. Maar wanneer ik tot u spreek, tracht ik u duidelijk te maken, wat de werkelijkheid is.

En de werkelijkheid formuleren is vaak niet gemakkelijk. Neem bijvoorbeeld dit: de geestelijke waarden van een mens vormen de essentie van zijn gehele leven. Mooi en waar. Maar dan moet je er toch wel aan toevoegen dat dit essentie bij vele mensen niet zo goed is, omdat zij je altijd weer doen denken aan zielen op sterk water. Want zij leven niet echt. Je kunt je niet afsluiten van het leven, je kunt niet omentwille van geestelijke waarden de werkelijkheid van de wereld, waarin je leeft, opzijzetten. Ten hoogste kun je uit de werkelijkheid van die wereld voortdurend weer een aanvulling vinden voor je besef en je geestelijke krachten. Bewustwording is in de ogen van vele mensen een soort liftproces: Je moet instappen en wordt opgetakeld tot een volgende verdieping tot het engeltje, dat dit moet doen, een lamme arm krijgt. Dan heb je kans zo weer beneden te liggen of zo.

In werkelijkheid is de gehele bewustwording niets anders dan een zó één zijn met het Al, met al het bestaande en levende, dat je hierdoor steeds beter beseft, wat je zelf bent in relatie tot het Al. Of om het nog eens anders te zeggen: Een mens kan niet vanuit zich tot God gaan, maar hij kan zich wel bewust worden van God, zoals deze in en rond hem voortdurend tegenwoordig is. En hieruit groeit dan een voortdurend beter besef van de totale godheid.

Ik weet wel, dat ik niet zo goed ben wanneer het op mooie geestelijke uitspraken aankomt. Trouwens, vele van die uitspraken hebben iets bedenkelijks volgens mij: Zodra een uitspraak geestelijk heet bij vele mensen, blijkt zij weinig werkelijk geestelijke waarde in zich te dragen en ontbeert zij bovendien alle geestigheid. Dat vreemde denkbeeld van sommige mensen, dat een geest geen gevoel voor humor mag hebben, vind ik ook al zoiets fantastisch. De mensen denken: wanneer ik geestelijk aan het werk ben mag ik geen gevoel voor humor tonen, dus zal

een geest wel geheel geen gevoel voor humor hebben. Maar hoe denkt men dan, dat een geest zich met de mensen en hun problemen en wereld bezig kan blijven houden zonder enig gevoel voor humor? En hoe denkt een mens ooit bewuster te kunnen worden, wanneer hij niet eens kan glimlachen om zijn eigen dwaasheden en lachen om de ongerijmdheden van de wereld, waarin hij leeft?

Geestelijke bewustwording impliceert ook het beseffen van de relativiteit der dingen. Alles staat niet zo vast en de waarheid is niet zo mooi voor eens en voor altijd passend omschreven. Er zijn heel wat mensen, die heel wat van de waarheid, zoals zij die zien, omschreven hebben. Maar het vreemde is dat, naarmate een mens meer van de waarheid, die hij in zich erkend heeft, probeert aan anderen te zeggen, hij ook meer afwijkt van de hoogste waarheid, zoals die in hemzelf kan bestaan. Want wanneer wij streven naar geestelijke bewustwording, komt er een ogenblik, waarop wij innerlijk heel veel weten, maar niet meer weten, hoe wij dat nog in menselijke termen zouden moeten zeggen. En als wij dan proberen de zaak toch goed aan anderen uit te leggen, weten wij op de duur zelf niet meer, wat wij zeggen en verliezen in een zoeken naar de betekenis van onze eigen woorden de betekenis, van wat er in ons leeft.

Vandaar dat een groot deel van al die zware esoterische werken ergens weer even kolder bevatten. De schrijvers hebben het zo niet bedoeld en de meeste lezers beseffen het niet, maar opeens wordt zoiets tot kolder. Om een voorbeeld te geven: 'Isis Ontsluierd' van Blavatsky. Daar staan vele juiste en mooie dingen in. Maar op een gegeven ogenblik heeft de schrijfster het over een hoge geestelijke levenswijsheid en laat er prompt op volgen: 'en daarom deugen wetenschapsmensen niet'. Nu weet ik niet, wat zij daarmee precies bedoelde, maar voor mij klinkt het ongeveer als: 'de eieren zijn bruin en daarom zullen de pruimen niet rijp worden' Dergelijke althans schijnbaar ongerijmde conclusies kon je in esoterische werken vaak tegen. Naar ik meen, ontstaan zij uit een pogen de innerlijke wereld geheel apart te stellen van alle stof en stoffelijk denken. Ik ben er echter van overtuigd, dat een mens geestelijk juist vanuit de menselijke waarden en waarheid verder moet komen.

Soms zijn erop zich ware conclusies, die echter niet houdbaar blijken te zijn, zoals de stelling van een bekende geestelijke leraar, die stelt: 'Wanneer je alle menselijke kennis in jezelf bijeenbrengt, krijg je uiteindelijk een begrip voor de geestelijke werkelijkheid, die in een mens schuilt'. Theoretisch is dit wel juist, maar ik denk zo, dat een mens, die alles, wat de mensen weten, in zich op moet nemen, al lang gek is, voor hij aan een geestelijke waarheid toekomt. Volgens mij is het eerder zo: Wanneer je begrijpt, dat alles wat er rond je is, een betekenis heeft die verder gaat dan het uiterlijke, en probeert iets, van wat je het betere of hogere noemt terug te vinden in alles buiten je, beseff je de relatie tussen Ik en wereld. Wat je in de wereld ziet, erken je in jezelf en daardoor beseff je beter, welke waarden je in jezelf draagt, waardoor het je dan weer beter mogelijk wordt de verborgen zin en waarde te beseffen van alles, wat er in je wereld rond je is.

Soms lijkt het mij, dat de esoterie eigenlijk de nexologie van de geestelijke wetenschappen dient te zijn. U weet niet, wat nexologie is? Het betekent een gedegen, maar algemene kennis op vele gebieden, zodat men ten aanzien van voorkomende specialismen coördinerend op kan treden, overgaande van het ene gebied naar het andere zonder gebonden te zijn door de dogmatische instelling van een specialisme. Indien je esoterie beschouwt als een op zich staand specialisme, maakt het je steeds weer het onmogelijk om met andere waarden samen te werken. Ook kun je de esoterie niet omschrijven als een innerlijke kennis, die alle andere waarden zonder meer en zonder voorbehoud in het Ik dient samen te vatten. Zij is voor mij een bindend beseff, waardoor harmonie mogelijk wordt tussen alle werelden, levensprocessen en het erkende deel van het eigen Ik.

Daarom zou ik als besluit u willen zeggen: Beste mensen, ook in de esoterie moet je vooral zoeken naar de kleine dingen, de zin zoeken van de kleine onbegrijpelijkheden in het leven. Wanneer je dezen in jezelf kunt ontleden en begrijpen, kom je veel dichterbij hetgeen je zelf in

werkelijkheid bent En eerst degene die zijn innerlijke waarheid althans ten dele kent, zal iets kunnen begrijpen van de werkelijkheid die steeds weer achter de uiterlijke schijn van zijn wereld verborgen is. En eerst hij, die achter de uiterlijke schijn tot het wezen der dingen door zal kunnen dringen, zal vanuit zich en in zich de grote krachten erkennen, die de basis zijn van Al.

Goedenavond.

d.d. 18 juni 1971